

Відгук

офіційного опонента Никифорака Михайла Васильовича на дисертацію Коритко Лілії Ярославівни “ Становлення і розвиток природоохоронних інститутів в Австро-Угорській імперії: історико – правовий вимір (на матеріалах Східної Галичини 1867 – 1918 рр.) ”, подану до захисту у спеціалізованій вченій раді Д.35.0352.19 Національного університету “Львівська політехніка ” на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави та права; історія політичних і правових учень.

Актуальність теми дослідження. Вирішення екологічних проблем , які гостро постали перед українською державою та мають глобальний характер, передбачає аналіз, оцінку, врахування та використання правових досягнень, нагромаджених світовим співтовариством, зокрема в галузі охорони довкілля.

Однією із засад Конституції України є встановлення обов’язку держави щодо забезпечення екологічної рівноваги та території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду українського народу (ст.16).

Конституційні засади охорони довкілля потребують свого правового забезпечення, ефективної реалізації правових принципів і норм у цій сфері. В умовах майже сформованої нової системи екологічного законодавства України надзвичайно велику роль відіграє аналіз та вдосконалення процесів його застосування. В цій сфері особливий інтерес викликає досвід Австрії – одного із європейських лідерів у вирішенні екологічних проблем.

Актуальність вивчення австрійського досвіду посилюється тим, що з 1772 р. Галичина, а з 1774 р. – Буковина входили до складу держави Габсбургів і регулювання суспільних відносин на цих українських землях (в тому числі й природо охоронних) відбувалося в рамках австрійського правового простору.

Запропоноване історико-правове дослідження, безумовно, дасть можливість суб'єктам нормотворчої діяльності незалежної України уникнути багатьох прогалин та колізій при створенні багатогранного механізму правового регулювання такої складної і специфічної сфери, як сучасні природоохоронні відносини, кодифікації українського екологічного законодавства.

Актуальність теми посилюється також і тим, що подібних комплексних досліджень у сучасній вітчизняній історико-правовій науці досі не здійснювалося.

Відзначаючи актуальність теми дослідження, варто вказати на те, що робота має тісний зв'язок з темою науково – дослідних робіт « Філософсько – правові та теоретико – історичні проблеми державотворення та правотворення в Україні» на 2009 – 2012 рр. (державний реєстраційний номер 010U9007855) і теми « Держава і право: філософсько – правовий та теоретико – історичний виміри» на 2013 – 2016 рр. (державний реєстраційний номер 0113U002433) Львівського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, а також планом науково- дослідницької роботи Національного університету « Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України за темою « Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 011U000671).

Достовірність отриманих результатів , на нашу думку, зумовлена насамперед опорою на обширну документальну базу. В першу чергу це стосується архівних справ із фондів Центрального державного архіву України у Львові (ЦДІАЛ), державного архіву Івано – Франківської області, державного архіву Львівської області. Особливу, очевидно, найважливішу роль у виконанні завдань дослідження відіграло вивчення загальноавстрійських та галицьких крайових нормативно – правових актів, поміщених у вісниках законів

державних і вісниках законів крайових, що видавалися німецькою, польською та українською мовами.

Беззаперечною позитивною рисою роботи є загалом добре знання історіографії проблеми, критичне використання наукових здобутків як вітчизняних, так і зарубіжних правознавців. Формальним підтвердженням цього є 756 найменувань бібліографії.

Достовірність результатів дисертації дослідження забезпечило також володіння здобувачкою сучасним інструментарієм історико – правової науки. Методологічну основу дослідження склали філософські, загальнонаукові та спеціально – юридичні методи дослідження.

Дисертанткою досить аргументовано визначені вузлові аспекти дослідження, його мету і завдання, його об'єкт і предмет. Не викликає заперечень структура дисертації, яка включає в себе вступ, 6 розділів, розділених на 19 підрозділів, висновки і список використаних джерел.

Оцінюючи **наукову новизну одержаних результатів** дослідження, слід зазначити, що вона визначається насамперед тим, що дисертація є справді першим в Україні системним історико – правовим дослідженням, присвяченим розвитку природоохоронних інститутів в Австро – Угорщині і Галичині у 1867-1918 рр. На основі аналізу архівних матеріалів, тогочасних нормативно – правових актів здійснено комплексний аналіз практики охорони і використання природних об'єктів, захисту життя та здоров'я людини від антропогенних та природних впливів в Галичині і Ціслеїтанії загалом.

Вартий підтримки висновок дисертантки, що природоохоронні відносини в Австро – Угорщині будувалися передусім з огляду на суспільні потреби: охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки. Захист привілеїв тих чи інших соціальних класів і груп (наприклад, дворянства), релігійні приписи, волюнтаристичні

ініціативи монарха – скільки – небуть помітних впливів на природоохоронне законодавство Австро – Угорщини у 1867 – 1918 рр. вже не чинили.

Заслуговує на увагу з'ясування авторкою, що в Австро – Угорщині (і відповідно – Східній Галичині) в сер. XIX – на поч. XX ст. захист ендеміків рослинного світу, чистота атмосферного повітря та природо – заповідний фонд окремими нормативними актами не регулювався. Ці питання розглядалися опосередковано – нормативними актами інших галузей, в основному – цивільними та кримінальними правовими нормами, що регулювали господарську діяльність промислових підприємств, експлуатацію земельних угідь, порядок полювання у державних та приватних лісах. Такі звичні для сучасника речі, як міжнародний союз охорони природи (діє з 1984 р. , об'єднує 82 держави світу), т. зв. Червоні книги (в Україні запроваджена з 1980 р.), є явищами з іншого історичного часу, оскільки створені в другій половині XX століття. Австрійське законодавство здійснювало захист чистоти атмосферного повітря тільки у тому, що стосується запобігання шкідливому впливу на здоров'я людини та навколишнє природне середовище.

До висновків, які дисертантка вважає найважливішими, належить визначення, що природоохоронні акти в австрійському праві другої пол. XIX – на поч. XX ст. регулювали відносини у сферах: власності на природні об'єкти і ресурси; порядку розпорядження і користування природними ресурсами; охорони навколишнього середовища від різного роду негативних та шкідливих впливів; захисту екологічних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб; відповідальності за шкідливі та негативні впливи на довкілля і життя та здоров'я громадян. Право власності на природні ресурси в австрійському праві другої пол. XIX – поч. XX ст. базувалось на загальному цивільно – правовому інституті права власності, уведеному австрійським цивільним кодексом 1811 р., а конкретний правовий режим права власності на природні об'єкти визначався різногалузевими актами австрійського законодавства XIX – поч. XX ст. , що

засвідчує суперечливу юридичну природу цього правового інституту та його комплексний характер.

До позитивних рис дослідження варто віднести аналіз відповідальності за порушення вимог раціонального природокористування. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення в австрійському законодавстві сер. XIX – поч. XX ст. передбачала санкції за протиправні дії стосовно конкретного природного об'єкта, чий захист встановлювався правовою нормою, а не ґрунтувався на загальних критеріях – шкоді для довкілля чи замаху на екологічний правопорядок в цілому. Характерним явищем австрійського природоохоронного законодавства XIX – поч. XX ст. була взаємозамінюваність покарань.

Новизною відзначається підрозділ про міжнародні та міждержавні угоди природоохоронного змісту за участю Австро – Угорщини.

Наукове значення результатів дослідження полягає у тому, що воно розв'язує актуальне для вітчизняної історико – правової науки завдання: розкриває історичний процес еволюції природоохоронних інститутів в Австро-Угорщині і Галичині.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання для подальших наукових розробок з питань розвитку природоохоронних інститутів, для підготовки нормативних актів з питань охорони природного середовища, у навчальному процесі в юридичних вишах.

Щодо апробації дисертації, то її основні результати обговорені і схвалені на засіданнях кафедри теорії та історії держави і права Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія», кафедри теорії та історії держави і права, конституційного та міжнародного права Львівського державного університету внутрішніх справ.

Вони відображені в авторській монографії та 20 статтях, опублікованих у фахових виданнях, в т. ч. 5 у зарубіжних наукових виданнях.

Автореферат дисертації адекватно відображає структуру, основні положення та висновки дисертації.

Дисертація написана літературною мовою, у літературному стилі.

Зміст дисертації повністю відповідає науковій спеціальності 12.00.01, з якої вона подана до захисту.

Разом з тим дисертаційне дослідження Л.Я. Коритко містить, на наш погляд ряд спірних, дискусійних положень, оцінок та висновків, окремих неточностей, викликає низку роздумів.

1. Роботі дещо бракує теоретичних узагальнень величезного емпіричного матеріалу, зібраного в дисертації. «Загальна частина» дисертації зводиться, по суті, до «визначення природоохоронних інститутів як системи юридичних норм, що охоплюють певну групу однорідних суспільних відносин, а саме: природоохоронних відносин, тобто відносин з охорони довкілля в цілому; охорони окремих природних об'єктів та їх ресурсів; захисту життя і здоров'я громадян від небезпечних антропогенних впливів й стихійних сил природи; власності на природні об'єкти і ресурси; природокористування; охорони навколишнього середовища від негативних та шкідливих впливів; захисту екологічних і правомірних інтересів фізичних і юридичних осіб; управління в сфері охорони та використання природних об'єктів; відповідальності за порушення законодавства про охорону природи». Цього мало для висновку про правову аккультурацію, для виявлення відмінностей між поняттями «природоохоронні інститути» і «природоохоронні інституції», «охорона» і «захист».

2. На жаль, в дисертації згадані далеко не всі праці таких творців екологічного права України, як:

Андрейцев Володимир Іванович,

Балюк Галина Іванівна,

Мунтян Василь Лук'янович,,

Семчик Віталій Іванович,

Титова Ніна Іванівна,

Шемчушенко Юрій Сергійович та ін.

3. Хотілось би уточнити, чи вживалося в австрійському і галицькому законодавстві, в австрійській юриспруденції словосполучення « фауністичне законодавство».

4. Авторкою зроблений висновок, що австрійське законодавство містило норми, якими дозволялося, навіть зобов'язувалося знищувати об'єкти тваринного світу. Зокрема Галицьким мисливським законом 1897 року встановлено, що у місцевостях, де дикі кабани завдають великої шкоди сільському господарству, уповноважені до полювання зобов'язані їх відстрілювати. При недостатньому відстрілі відповідальність за завдану шкоду покладалась на власника права полювання (сторінки 202, 345). Дане судження потребує додаткового уточнення.

5. Доречно роз'яснити порівняння тогочасного австрійського та сучасного українського земельного законодавства. На сторінці 152 зазначено, що Земельним кодексом України 2001 року землі поділені на категорії згідно їх цільового призначення. Дисертантка вказує, що в Австрії такого поділу законодавством не було встановлено , але землі використовувалися під залізничне будівництво (транспорту і зв'язку) , як землі водного фонду, лісового фонду, житлової та громадської забудови, сільськогосподарського, рекреаційного призначення тощо. Очевидно, градація по категоріях була визначена в наказах тогочасних органів адміністративної влади.

6. У дисертації велика увага приділена вимогам до працівників природоохоронної сфери. Зазначено, що державні органи здійснювали контроль за підготовкою кадрів для управління природними об'єктами. Вказана функція була покладена на міністерства, що підтверджується австрійськими нормативно – правовими актами, які досліджені дисертанткою. У 1850 році міністерство крайового розвитку та гірництва видало розпорядження від 16 січня про здачу державних іспитів майбутнім лісничим та охоронцям і технічними помічниками. Міністерство освіти в межах своєї компетенції також врегульовувало певні відносини у сфері підготовки фахівців народного господарства. Зокрема, у 1881 році розпорядженням міністерства встановлено, що майбутні працівники лісового господарства мають вивчити цикл загальних дисциплін (фізику, хімію, ботаніку, геологію, вищу математику, геодезію, національну економіку), та спеціальних фахових: управління лісами, використання лісів, охорона лісів, наук про лісове господарство, наука про лісові споруди та машини, розрахунки вартості лісу, правознавство. Тобто, ставились досить високі вимоги щодо загальної освіти та професійної підготовки працівників (сторінка 108) . Але, крім належної освіти, до державних службовців мали ставитись й інші вимоги.

7. В роботі зустрічаються окремі неточності, суперечливі оцінки. Наприклад, на с. 5 читаємо: «... протягом кількох століть з 1772 -75 рр. по 1918 рік, західні українські землі входили до складу Австрійської ... імперії». Не було кількох століть. Або на с. 20 авторка пише, що Галичина була однією з колоній Австрії, але в підрозділі про історіографію критикує проф. М. В. Никифорака за применшення ролі крайового законодавства як джерела права.

Висновок:

Висловлені зауваження мають в основному рекомендаційний характер і не применшують значимості рецензованого дослідження. Дисертація «Становлення і розвиток природоохоронних інститутів в Австро-Угорській імперії: історико – правовий вимір (на матеріалах Східної Галичини 1867 –

1918 рр.) відповідає чинним в Україні вимогам, а її автор – Коритко Лілія Ярославівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права, історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

**завідувач кафедри філософії та теорії права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
доктор юридичних наук, професор**

М.В. Никифорак

Підпис *М.В. Никифорак*
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
12 " *10* " *17*

